

ФІЛОСОФІЯ

УДК 159.923.2

Ф. П. Власенко, канд. філос. наук

ТВОРЧИСТЬ ЯК САМОЗДІЙСНЕННЯ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

У статті розглянуто творчість як спосіб само здійснення людини в умовах інформаційної епохи. Констатовано, що сучасне суспільство значною мірою характеризується трансформаційними процесами, що супроводжуються суспільно-політичними перетвореннями, пошуком прогресивного шляху розвитку, глобалізаційними тенденціями тощо. Як наслідок, в соціальній реальності з'являються нові відносини між людьми у сфері культури, нові умови розвитку, нова система цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення. Обґрунтовано, що за таких умов творча діяльність забезпечує самореалізацію особистості, а ступінь реалізації її сутнісних сил залежить від рівня перетворювальних можливостей в процесі виконуваної праці, які пов'язані з технологічними особливостями, зі змістом конкретного виду діяльності. Доведено, що саме зміна особистості передуює зміні суспільства.

Ключові слова: суспільство, особистість, інформаційна епоха, культура, цінності, творчість.

Сучасне суспільство значною мірою характеризується трансформаційними процесами, що супроводжуються суспільно-політичними перетвореннями, пошуком прогресивного шляху розвитку, глобалізаційними тенденціями тощо. Як наслідок в соціальній реальності з'являються нові відносини між людьми у сфері культури, нові умови розвитку, нова система цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення. Нові конфігурації в суспільстві породили в галузі культури як позитивні, так і негативні явища. Ситуація в означеній галузі характеризується новими критеріями і новою мірою свободи. Це виявляється у можливості особистості звертатися до різних способів самореалізації у творчій діяльності. Крім того, сучасна людина знаходиться у творчому пошуку ідентичності, яка була б адекватною викликам глобалізації і все більше усвідомлює, що буття кожного соціуму є цілісною, складною і самоорганізованою системою, яка в свою чергу співіснує на засадах коеволуції з іншими системними явищами світу.

Отже життя сучасної людини суттєво відрізняється від традиційного її існування. Зміна життєвого шляху особистості продиктована змінами, які відбуваються в економічній, політичній, соціокультурній, морально-етичній сферах. Правомірною є думка західного теоретика інформаційного суспільства Е. Тоффлера, який стверджував, що настає епоха не масових засобів інформації, а поряд з новою техносферою з'являється нова інфосфера, що буде мати наслідки в усіх сферах життя, включаючи нашу свідомість [1]. Крім негативних наслідків глобалізації світу, про що вказують багато теоретиків сучасної цивілізації, "футурошок" виконує також конструктивну роль у життєдіяльності сучасної особистості. Адже на думку вчених у визначенні пріоритетів формування особистості в глобалізованому світі треба керуватися рисами "Homo postindustrialis" – істоти творчої, автономної, активної, емансипованої, здатної самостійно давати собі раду. У цьому контексті сучасна американська дослідниця К. Хейлз зазначає: "Сучасній людині, здається, стало затісно у людських кордонах. Тут і нагодилися різноманітні видові ототожнення з позиції "пост-". Постлюдина – не нова людина, це новий вид людини, а, отже – новий спосіб людей говорити про свої тіла, суціль та видозмінені" [2, с. 43].

Важливою проблемою, що потребує теоретичного розв'язання з урахуванням сучасного рівня соціально-філософського знання, є розвиток сучасної особистості як результату засвоєння індивідом надбань культури, соціальних ролей, суспільного та власного досвіду, що перетворює людину на творчого суб'єкта. Розвиток особистості, будучи процесом її самореалізації, – це не тільки становлення зрілості особистісних рис, але і розвиток форм самої соціальності в ході залучення індивіда до системи нових суспільних зв'язків. Тому актуальність теми дослідження визначається потребами соціальної

практики, які зумовлюють необхідність формування особистості, риси якої відповідали б вимогам часу.

Серед філософських підходів, що безпосередньо досліджували проблему взаємодії людини і суспільства, можна виокремити екзистенціалізм (Ж.-П. Сартр, А. Камю, М. Гайдеггер, К. Ясперс), де розвиток особистості зводиться до виконання нею соціальних ролей, що протистоять сутності людини; концепцію "масової людини" Х. Ортеги-і-Гассета, що розкриває соціально-психологічний тип людини натовпу; Франкфуртську філософську школу (Г. Маркузе, Е. Фромм, Ю. Габермас), що досліджує співвідношення загальнолюдського, соціального та індивідуального тощо. Проблемами становлення особистості займалися також українські вчені, зокрема: В. Андрущенко, В. Баранівський, І. Бойченко, Л. Губерський, В. Муляр, І. Надольний, Б. Новіков, А. Ручка та ін.

Сучасні соціокультурні зміни по новому актуалізують проблему визначення ролі й значення творчості в самореалізації і розвитку особистості. І хоча кожна людина від природи наділена тими чи іншими задатками до творення, які вона повинна спочатку виявити у собі, а потім поступово і систематично їх розвивати, однак як зауважує Е. Тоффлер серед проблем, які продукує сучасне суспільство, немає найважливішої і складнішої, ніж проблема нововведення та творчої активності людини.

У процесі життєдіяльності людина усвідомлено сприймає і перетворює навколишній світ і саме пізнаючи, освоюючи світ, вона бачить його недосконалість (чим виправдовує своє людське призначення) і намагається змінити його, творить світ і виявляє тим самим свою сутність. І чим більше в людині можливостей змінювати світ, тим в більшій мірі вона може виразити себе, пізнати і самовдосконаливатись, а творчість в даному контексті – найбільш адекватний спосіб самовираження особистості [3, С. 29-58]. Дефініція творчості постає як діяльність людини, що спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації). У межах окресленого визначення людина постає як активно-перетворювальний діяльнісно-творчий суб'єкт, який має необхідність та потенціал бути причиною та наслідком поступу в бутті. Діяльність і творчість виявляються спрямованими на створення якісно нових, морально-естетично виправданих, естетично досконалих матеріальних та духовних цінностей. Життя суспільства зорієнтоване на споживання, а значить і на виготовлення предмета, тексту, продукту творчості тощо. Таким чином, творчість можна розглядати у якості специфічної форми відношення людини до світу, яка означена усвідомленням, активністю, доцільною зміною, творенням та реалізацією пріоритетів. Її можна розглянути як рушійну силу індивідуального й суспільного життя, умову існування людини та суспільства.

Отже, творча діяльність забезпечує, самореалізацію особистості, а ступінь реалізації її сутнісних сил залежить від рівня перетворювальних можливостей в процесі виконуваної праці, які пов'язані з технологічними особливостями, зі змістом конкретного виду діяльності. Аналізуючи особливості основних ознак творчості особистості, слід наголосити на тому, що творчість найчастіше безвідносна до суб'єкта, реалізація та розвиток сутнісних сил якого, його творчих здібностей і є, по суті, основною метою і сутністю творчості. А однією з основних ознак творчої особистості може бути ступінь її самовираження та самореалізації.

Творчий потенціал людини, виражаючи спрямованість і напруженість взаємозв'язку всіх її якостей, відображає, відповідно, її здатності до інтеграції різних шляхів самореалізації і саморозвитку. Будучи інтегративною властивістю особистості, творчий потенціал відображає також міру можливостей актуалізації її сутнісних творчих сил в конкретний момент, в конкретних умовах. Творчість особистості, очевидно, можна розглядати з двох сторін: у плані оцінки творчості як діяльності, в результаті якої з'являється новий продукт і в плані значущості творчості для самої особистості. У такому разі творчість виступає умовою для самореалізації особистості, для розвитку її творчих задатків, здібностей, обдарованості, способом її самовираження. Цінності тут зміщуються з результату на процес, який сприяє самоактуалізації особистості, хоча результат тут теж не менш важливий – розвиток самої особистості. Зміна в процесі самореалізації пов'язана, перш за все, з рівнем творчого потенціалу, а також з характером діяльності та соціальною ситуацією. Наявність певних творчих задатків у кожної людини забезпечує можливість її участі в різних видах творчості, а ступінь розвиненості задатків значною мірою визначає активність суб'єкта. Справедливо з цього приводу зазначає М. Шелер, що "творча дисоціація, а не асоціація або синтез окремих частин, є основним процесом розвитку життя" [4, с. 42].

Серед факторів, що спонукають особистість до творчої діяльності дуже важливими є потреби та інтереси. Потреби проявляють себе, перш за все, як внутрішнє прагнення, особистісне спонукання людини до творчості, незадоволення якої порушує гармонію і гальмує розвиток індивідуальності. Пригнічення творчого начала може призвести до станів схвильованості, особистісних конфліктів і депресій, а його актуалізація стимулює самовдосконалення, надає сил і ще більшого натхнення творити. Адаже як відомо, в піраміді потреб, запропонованій А. Маслоу, саме самореалізація – почуття задоволеності своїм життям, вінчає вершину людських потреб.

Інтерес – це категорія, яка характеризує зацікавлене ставлення людини до світу, суспільства, самої себе і своєї діяльності. При будь-якій формі прояву людської діяльності інтерес детермінує суб'єкта діяльності не як щось незмінне і раз і назавжди дане, не як щось зовнішнє, нав'язане йому зовнішнім світом або різними обставинами, а як суто внутрішня, суб'єктивна основа і детермінанта активності людини.

Ще однією з ключових категорій, якою можна характеризувати потенцію та інтенцію до творення є мотивація. Усвідомленість мотивації виявляється і усвідомлюється вже в меті, в постановці завдання, у формулюванні проблеми. Одним з перших дослідників, який запропонував класифікацію вже існуючих у науковому дискурсі концепцій мотивів творчої діяльності був А. Антонов. Він наводить наступні характеристики мотивів творчої діяльності: мотиви творчості породжуються внутрішньою потребою творця до самовираження; мотиви творчості є результатом сублимації сексуальних спонукань; мотиви

творчості є вираження властивих людині руйнівнотворчих устремлень; мотиви творчості є результатом прагнення творця реалізувати свою свободу; творчість і її мотиви – божественне одкровення [5, С 30-46].

Слід також зазначити, що досить значну роль в творчому процесі відіграють не тільки внутрішні потреби особистості, а й певне стимулювання її суспільством, тобто реалізація своєї індивідуальності в контексті існування інших індивідуальностей, де реалізуються творчі потреби з метою – утвердитися у суспільстві, заявити про себе, як про унікальну, неповторну особистість.

Вже з моменту постановки цілі людина включається в багатогранне соціальне ціле, яке постулює умови діяльності та творчості. Разом з тим, будучи обумовленою, людина власною активністю зворотню впливає на формування цього цілого, адже сама епоха є продуктом творчої діяльності людини як такої. Відтак, проблема взаємодії особистості і соціуму не тільки знаходить відображення в соціологічних, філософських та психологічних дискурсах, але є важливим питанням повсякденного життя кожної людини. Не завжди така взаємодія носить компромісний характер, досить часто відношення "творча особистість – соціум" має конфліктну природу, тим більше, що творчість – це не тільки конструктивна діяльність, це і певною мірою деструктивний процес порушення стереотипів, шаблонів та догм. Перш за все, цей злам відбувається всередині самої особистості, адже реалізація свого творчого потенціалу здебільшого відбувається за рахунок особистого щастя, благополуччя, достатку тощо.

Внутрішньо-особистісний конфлікт являє собою ніби постійний діалог, навіть суперечку між сьогоднішнім "Я – реальним" і завтрашнім "Я – ідеальним". З одного боку, така дискусія є досить конструктивною, вона стимулює розвиток, самовдосконалення, прагнення до професіоналізму, але з іншого боку, тотальне незадоволення собою і своїм життям, постійне апелювання до завтрашнього ідеалу відволікає і заважає особистості конструктивно діяти. Внутрішньо-особистісний конфлікт латентний, прихований від оточуючих. Це протиріччя внутрішнього діалогу, в якому особистість сама все вирішує для себе, а конфлікт творчої особистості з суспільством носить відкритий характер, тому що це межа взаємодії "Я" – "Ти", "Я" – "Вони", а вона завжди відкрита [6, с. 32-36].

Внутрішній конфлікт людини являє собою зіткнення мотивів вибору майбутньої діяльності, він виражається у виборі і правильному плануванні розстановки пріоритетів. Р. Дарендорф вважає, що конфлікт виступає творчим началом, джерелом свободи, тому що неперобачені нові ситуації вимагають нестандартного підходу. У творчості пік конфлікту – найвища точка психологічної напруги (стану афекту), на внутрішньо особистісному рівні може виражатися в натхненні, інсайті (осаянні), коли виникає новий цілісний образ, або приходять нове нестандартне рішення проблеми. Ріст внутрішньо-особистісної боротьби мотивів може свідчити про пошук і прагнення до ідеалу, а пік конфлікту і пізніше його загасання – про наближення до ідеалу і його об'єктивізації в "продукт" творчої діяльності [7].

Особистість у соціумі виступає не тільки суб'єктом, але й об'єктом впливу суспільства. Взаємодія людини з соціумом здійснюється у двох напрямках – забезпечення свободи особистості і в той же час певне її обмеження. Кожна особистість певною мірою завжди самотня, тому що це саме її неповторний та унікальний внутрішній світ, який ніколи до кінця не буде зрозумілий іншими. У такому стані людина має три шляхи існування. Перший – це тотальне неприйняття цього суспільства,

відречення від його цінностей та ідеалів та майже остаточне виключення себе зі структури суспільних відносин, особистісне відчуження. Така позиція призводить до того, що людина створює свою власну суб'єктивну реальність, свій маленький світ, у якому вона творить. Для такого типу творця існує небезпека стати невизнаним генієм або отримати визнання вже після смерті.

Другий шлях, який людина може для себе обрати – це примирення з дійсністю і включення до суспільства, звикання та прийняття його норм і цінностей. Включеність у світ збагачує людину, робить її життя різноманітним і динамічним.

Третій шлях, який може обрати творча особистість по відношенню до соціуму – це позиція зовнішнього нонконформізму, бунт, боротьба зі світом. Така радикальна установка на безперервну війну не є досить продуктивною для творчості, оскільки занадто виражений епатаж і ворожість до суспільства не може привести до визнання, до утвердження певних творчих досягнень, і, як наслідок, втрачається зовнішня мотивація творити. Але прояв бунту певною мірою є необхідний, адже без руйнування старих цінностей і тотального конформізму важко говорити про творчість, винайдення абсолютно нових шляхів вирішення проблем. У цьому контексті доречною є позиція французького філософа А. Камю, на думку якого людини, в ситуації усвідомлення "конечності" свого буття, залишається лише бунт і позбавлена сенсу боротьба – Сізіфова праця. Але навіть ця боротьба може привести людину до щастя. Серед видів бунту: історичного (революції), філософського (соліпсизм) та художнього (мистецтво) А. Камю віддає перевагу останньому, вважаючи, що ідеї краси і добра ближче всього до істинної сутності людини. Тому тут творчість сприймається як бунт, як повстання проти обмежень свободи, як шлях самореалізації особистості [8, с. 136].

Так, творча особистість може вибрати два варіанти протистояння суспільству. Перший спосіб – це активна боротьба, захист створеного нового, спроба переконати суспільство в тому, що така новація йому необхідна. Однак найчастіше така тактика виявляється трагічною, творчій особистості вдається лише стривожити суспільство, вивести його зі стану спокою та традиціоналізму. Другий спосіб являє собою відчуження і абстрагування від суспільства, яке не приймає нове, втрату надії на визнання іншими своїх результатів творчої діяльності. Обираючи таку позицію, людина творить тільки задля задоволення своїх креативних потреб.

Суспільство для себе встановлює певні межі потреби в новому, новаціях, тому що без традицій жодна людина, соціум в цілому не може функціонувати і розвиватися. Традиційність людського буття зумовлена деякою консервативністю (щось має повторюватися, лишатися незмінним і розміреним), без опори на традиції суспільству складно продукувати і приймати новації. Тому традиції і новації в суспільному бутті завжди перебувають в діалектичному зв'язку.

Однак буває так, що результати творчої діяльності вписуються в життя суспільства "сьогодні" завдяки, так званій, соціальній "моді", що перетворюється в масову культуру. Наприклад, масовий інтерес до чогось "зовсім незрозумілого", "незвичного", "ірраціонального" тощо.

І нарешті слід пам'ятати, що будь-який конфлікт рано чи пізно вичерпає свій енергетичний потенціал, а тому конфронтація суспільства і творчої особистості з необхідністю поступово переходить до співробітництва, взаємозалежності та діалектичної взаємозначеності.

Що стосується сучасного суспільства, то останнє в науковій літературі має декілька визначень. Враховуючи потужний розвиток інформаційно-комунікаційні технологій, інформації, знання більшість науковців називають його інформаційним суспільством, в якому глобалізаційні процеси породжують багатоманітність шляхів, моделей формування і розвитку кожної людини – її самоорганізації, що здійснюється в процесі вільного вибору життєвих цінностей, форм поведінки і діяльності. Таким чином створюються нові умови для формування і розвитку відповідного типу особистості – творчої особистості. Причому творчість розуміється не лише як продуктивна людська діяльність, яка породжує щось якісно нове, а передусім як здатність особистості створювати нові цінності, умови існування, що є засобом самовираження людини, цілепокладаючої активності її свідомості відповідно до сучасних соціокультурних умов буття.

Найоптимальнішим шляхом розвитку сучасної особистості є її встигання за прискореним темпом розвитку світу. Перш за все це можливо завдяки творчому мисленню як особливій психолого-раціональній діяльності з перетворення природних і соціокультурних умов буття людини відповідно до її потреб та інтересів на основі свідомого і цілеспрямованого використання закономірностей і випадковостей об'єктивної дійсності. У даному випадку Е. Тоффлер зазначав, що умовою існування людини в сучасному суспільстві є її пожиттєва освіта [1].

За таких умов основним рушієм суспільного розвитку постає творча активність особистості. Завдяки тому що в суспільстві наявні величезні пласти соціального досвіду, соціальної інформації кожна людина виступає суб'єктом суспільного поступу. Саме тому ряд теоретиків вказують на появу сьогодні феномену надлюдини. "Надлюдина тому і над-людина, бо не вкладається в рольові рамки звичайної людини, обмеженої на все життя однією роллю, однією маскою, повернутої до світу якоюсь однією стороною" [9, с. 244].

Однак позиція людини по відношенню до суспільства досить складна. Цілком очевидно, що кожна людина в певному сенсі частина суспільства, сформована ним, соціально завершена і соціально іманентна. У той же час вона потенційно всемогутня, рівна суспільству, соціально-трансцендентна, унікальність і неповторність якої втілені в духовному світі, в невичерпному устремлінні до творчості, в глибинному прагненні до свободи, в життєдіяльності як ціннісному самоствердженні, що обумовлюють її потенційну безмежність. Як справедливо зазначає Є. Левченко, "відкриття себе можливе тільки у здатності людини бути причетною до динамічних умов розвитку світу і творчим та креативним змінам у собі" [10, с. 159].

Творча особистість дає той необхідний поштовх, той ковток свіжого повітря суспільству, завдяки якому воно набуває великої значимості не тільки для своїх членів, але й для наступних поколінь, які вже будуть спиратися на цей творчий доробок для подальшого розвитку. У процесі своєї життєдіяльності людина творить суспільство як певний об'єктивно-інституалізований системний соціальний світ. Він втілений у матеріальній та духовній культурі, в пристосованому природному середовищі, в технофері, в мові, символах, значеннях, смислах, традиціях. На перший погляд роль окремої людини не така вже й важлива. У всякому разі, на тлі суспільних програм, вироблених і апробованих багатьма поколіннями, якась індивідуальна модифікація може виглядати абсолютно несуттєвою дрібницею. Але ж таких дрібниць мільярди і в сукупності вони пояснюють справжню роль людини.

Саме імпульси творчості, властиві кожній людині, ті неповторні кроки, які робить людина в своєму житті, виходячи зі своєї суб'єктивної природи, ті людські діяння і є справжніми рушійними силами суспільного прогресу. Бо саме тут, у конкретних діях людей, і твориться нове, саме завдяки цьому соціум просувається по шаблях прогресу.

Таким чином, підводячи підсумки проведеного аналізу, необхідно підкреслити наступне.

Сучасні соціальні системи, які залежать від особливостей науково-технічного прогресу та тенденцій історичного розвитку цивілізації, характеризуються прагненням до універсального і цілісного розвитку особистості. Одним із істотних орієнтирів соціокультурного розвитку в інформаційному суспільстві є пріоритет творчої особистості.

Цінності інформаційного суспільства зумовлюють необхідність розвитку таких рис та якостей особистості як: професіоналізм (у напрямку використання сучасних технологій); духовність як переважання в людини духовно-моральних, інтелектуальних якостей (цінностей) над матеріальними; соціальна відповідальність як міра відповідності дій соціальних суб'єктів взаємним вимогам, діючим правовим та іншим соціальним нормам і загальним інтересам; здатність до творчої побудови та реалізації власного життєвого проекту на основі культури і загальносоціальних норм. Саме зміна особистості передують зміні суспільства.

Ф.П. Власенко

ТВОРЧЕСТВО КАК САМОРЕАЛИЗАЦИЯ ЧЕЛОВЕКА В ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭПОХУ

В статье рассмотрено творчество как способ самореализации человека в условиях информационной эпохи. Констатируется, что современное общество в значительной степени характеризуется трансформационными процессами, общественно-политическими преобразованиями, поиском прогрессивного пути развития, глобализационными тенденциями и тому подобное. Как следствие, в социальной реальности появляются новые отношения между людьми в сфере культуры, новые условия развития, новая система ценностей, норм и принципов, культурных потребностей и средств их удовлетворения. Обосновано, что при таких условиях творческая деятельность обеспечивает самореализацию личности, а степень реализации ее существенных сил зависит от уровня преобразовательных возможностей в процессе выполняемой работы, связанной с технологическими особенностями, с содержанием конкретного вида деятельности. Доказано, что именно изменение личности предшествует смене общества.

Ключевые слова: общество, личность, информационная эпоха, культура, ценности, творчество.

F. P. Vlasenko

CREATIVITY AS A SELF-REALIZATION OF A PERSON IN THE INFORMATION AGE

In the article is considered the creativity as a way of a self-realization of a person in the conditions of the information age. Modern society is largely characterized by transformational processes that are accompanied by social and political transformations, the search of a progressive path of a development, globalization trends and so on. As a result, in the social reality there are new relationships between people in the field of culture, new conditions of the development, new system of values, norms and principles, cultural needs and the means of their satisfaction. Under such conditions, a modern person is in a creative search of identity that would be adequate to the challenges of globalization and is increasingly aware that the existence of each society is a holistic, complex and self-organized system, which coexists on the basis of co-evolution with other systemic phenomena in the world.

It is stated that the important problem that needs the theoretical solution, taking into account the contemporary level of social and philosophical knowledge, is the development of a modern personality as a result of the individual's adoption of the achievements of culture, social roles, public and personal experience that transforms a person into a creative subject. Therefore, the actuality of the theme of the research is determined by the needs of social practice, which predetermine the necessity of the person's formation whose features would be up to the requirements of time.

It is grounded that a creative activity ensures the self-realization of personality, and the degree of realization of its essential forces depends on the level of transforming opportunities in the process of work that is associated with technological features, with the content of a particular type of activity.

It is proved that the values of the information society determine the necessity of the development of such features and qualities of the personality as: professionalism (in the direction of using modern technologies); spirituality as a predominance in the person of spiritual and moral, intellectual qualities (values) over the material; social responsibility as a measure of compliance of actions of social subjects with mutual requirements, applicable legal and other social norms and common interests; the ability to creatively build and implementation of their own life project on the basis of culture and general social norms. It is exactly that the personality change precedes the change of society.

Key words: society, personality, information age, culture, values, creativity.

УДК 101.1

В. О. Дубініна, канд. філос. наук

ФІЛОСОФІЯ МОВИ В. ФОН ГУМБОЛЬДТА І ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ ХІХ СТ.

Розглядається філософія мови В. фон Гумбольдта і його вчення про внутрішню форму в якості теоретичної основи філософської герменевтики ХІХ століття. Показана конгеніальність ідей вченого і творчіє герменевтичних теорій: Ф. Шлейєрмахера, Ф. Аста, В. Дільтея, в яких набули подальшого розвитку уявлення про духовну культуру як визначальну силу соціального розвитку та індивідуальності, як передумові всякого існування. Вказані концепції і склали в підсумку основу німецької герменевтики і її підходів до інтерпретації, пов'язаних перед усім з відмовою від розуміння герменевтики як допоміжного інструменту і перетворенню теорії розуміння в найбільш повну і довершену гуманітарну методологію.

Ключові слова: герменевтика, інтерпретація, мова, дух, внутрішня форма, індивідуальність, дискурс, смисл.

Формування кола ідей, що склали основу сучасної філософської герменевтики, невіддільне від уявлення про сутність мови і розуміння її ролі в формуванні духовної культури, а також від уявлення про людську індиві-

Список використаних джерел:

1. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер ; [пер. с англ.] – М. : ООО "Издательство АСТ", 2004. – 781 с.
2. Хейлз К. Як ми стали постлюдством. Віртуальні тіла в кібернетичі, літературі та інформатиці [переклад Є. Марічева] / К. Хейлз – К.: Ніка-Центр, – 2013. – 426 с.
3. Ложилина А.Н., Французова Н.П. Философия творчества. Монография. / Под общей редакцией А.Н. Ложилина, Н.П. Французовой. – М.: ФО, 2002. – 131 с.
4. Антонов А.В. Психология изобретательского творчества / А.В.Антонов. – К.: Вища школа. – 1989. – 149 с.
5. Шелер М. Положение человека в Космосе / М. Шелер; [Сост. и послесл. П. Гуревича; Общ. ред. Ю. Попова] // Проблема человека в западной философии: Переводы. – М.: Прогресс, 1988. – С. 31–95
6. Шейко О.С. Творчество: конфликт личности и общества. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Sprtr/2006_1/sheйко.pdf
7. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта / Р.Дарендорф // Социологические исследования. – 1994. – №5. – С. 142 – 147.
8. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. / А. Камю. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
9. Загурская Н.В. Постчеловек. Version N / Postman. Версия Н : монография / Н.В. Загурская. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2016. – 292 с.
10. Левченко Є.В. Постлюдина та постлюдство: особливості прояву / Є.В. Левченко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2015. – № 60 – С. 152-161.

Надійшла до редколегії 10.03.18

дуальність, її створення та розвиток. Розгляд подібних питань є принциповим для виявлення тієї дійсної ролі, яку герменевтичний проект зіграв в історії європейської гуманітарної культури. В іншому випадку його рецепція